

Dag Terje Andersen Foto:Scanpix

«Doaibmaþlána váldoulbmil lea láchčit dilálašvuodaid nu, ahte sámegielaideid aktiivvalaš geavaheaddjit lassánit...»

Sámedikki sámegiellaiskkadeamit ja sámelága giellanjuolggadusaid árvoštallan maid čájehit ahte ain leat ollu hástalusat mat fertejit čovdojuvvot ovdalگو sámelága giellanjuolggadusaid mearrádu-sat leat ollašuhttojuvvon ollásit. Dárbu sáhtta leat maid geahčadit sámelága giellanjuolggadusaid riikkaidgaskasaš geatnegasvuodáideamet čuovggas. Ráđđehus danne áigu geahčadit sámelága giellanjuolggadusaid.

Mun lean hui ilus go ráđđehus ođastuvvon nationálabušeahas lea árvalan stuorrudit juolludeami Sámediggái, vai Loabága suohkanii lea vejolaš šaddat sámegiela hálddašanguovllu láhttun golgotmánu 1. beaivvi 2009 rájis

Go sámegielat eambbo oidnojit ja gullojit almmolaš báikkiin, nugo min sávaldat lea, de galget leat buohkaide olámuttus. Ulbmil lea ahte sámegielat galget

ovdánit servodaga nannejeaddji oassin, ja daidda galgá leat sadji ovdánit buot servodaga surggiin.

Mun dieđán ahte sámít ollu barggu dahket nannen dihtii sámgiela sihke bearrašiin, báikegottiin, mánáidgárdiin ja vuodđooahpahas, sámí giella- ja kulturguovddážiin, ja sámí organisašuvnnain ja ášahusain. Ain ovddas guvlui lea mearrideaddji dehálaš ahte sámít ieža geavahit gielaideaset viššalit.

Sámegielaideid nannenbargu gáibida guhkesáigásaš ja bissovaš rahčamušaid servodaga eanaš surggiin, ja dat ferte joatkit guhkit áiggi. Doaibmaþlána váldadahallá danne ráđđehusa barggu guhki buš áiggi ulbmiliid, namalassii nannet sámegielaideid boah-teáigái. Dát ulbmilat leat vuodđun plánaáigodaga doaibmabijuid joatkevaš čađaheapmái.

Dag Terje Andersen

VIIDDIS JA GUHKESÁIGÁSAŠ ÁŅGIRUŠŠAN SÁMEGIELAIGUIN

Ráđđehusa politihka bajimus ulbmil sámegielaide ávkin lea láchit nu, ahte Norggas lea oadjebas boahpteáigi sámegielaide – davvisámegillii, julevsámegillii ja oarjilsámegillii. Dehálaš ulbmil lea buoridit sámegielaš olbmuid loguid. Dat gáibida viiddis ja guhkesáigásaš áŅgirusšama buot servodatsurggiin.

Ráđđehus áigu doaibmaplánaáigodaga bidjat dakkár vuodu mas lea vejolaš buorebut áŅgirusšat sámegielaiguin sierranas servodatsurggiin – erenoamážit oahpahallamiin, oahpahas, almmolaš bálvalus- ja fuollafálaldagain, ja vel geavahit ja oidnosii buktit sámegielaide almmolaš oktavuodain. Sámegielaide oadjebas boahpteáiggi eaktun lea ahte daid árvodási buorrána ja ahte daid geavaheadjjiide ja eiseválddiide guđege dásis bohtet oidnosii ásehuvvon giellavuoigatvuodát. Sámegiella ferte dikšojuvvot buot joregiin main sámít leat ja deaivvadit, ja danne lea dehálaš čalmmustahttit sámegielaide joregiid ja daid geavaheadjjiid deaivvadanbáikkiid.

Sámegielaide oadjebas boahpteáiggi eaktuda maid ahte guhtege sápmelaš geahččala nanusmahttit ja buoridit iežas sámegiela máhtu, geavahit sámegiela nu ollu dilálašvuodain go sáhteš, ja oahpahit sámegiela mađe muddui lea vejolaš odđa buolvvaide.

Jos sámegielaide boahpteáiggi galggaš leat oadjebas, de gáibiduvvo ahte gielladat ja báikegottit suodjalit ja viššalit geavahit sámegiela iežaset guovlluin dainna fuolain, ahte sámegiela lea vejolaš bures oahpahit mánáidgárddiin, vuodđoskuvllain ja joatkkaskuvl-

lain, ja dainnage fuolain ahte vanhemiidda ja eará rávesolbmuide maid leat buorit vejolašvuodát oahpat sámegiela. Dasto báikegottit berrejit deattuhit dehálažžan lágidit sámegielaš joregiid mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide, ja fállat dakkár gielddalaš bálvalusaid sámi álbmogii, main vuodus lea sámi giella- ja kulturmáhttu. Sámegielaš galbbat galget leat gielldavisttiid sihke olggobealde ja siskobealde, ja máŅggagielat geaidnogalbbat váikkuhit dasa ahte sámegiellage lea oidnosis báikkálaš servodagain.

Sámegielaide oadjebas boahpteáiggi eaktuda álššalaččat áŅgirusšama julevsámegiela ja oarjilsámegiela, vai dát gielat bissot ealli giellan maid dáid boahpteáiggige. Dainnago dán giellaguovlluin sámít orrot bieđgguid ja leat unnitlogus stuorát álbmoga ektui, de sin joavkkuide lea erenoamáš váttes hástalus fas ealáskahttit gielaset. Nu lea dilli erenoamážit oarjilsámi guovlluin. Oarjilsámít ja julevsámít leat unnitlogut olles sámi servodagas. Danne lea dárba ahte sii buohkat geain lea ovddasvástádus sámegiela, bidjet erenoamáš searaid dáid gielaide nanusmahttimii.

Nuortalašgiela/golttágiela ja bihtánsámegiela várás áŅgirusšan ferte mearkkašit ahte álggahuvvojit báikkálaš ja rádjaraštideaddji giellaproševttat maid vuodđun lea dáid gielaide duohtadilli. Odne ii leat jáhkehahtti atnit dáid gielaide ealli giellan sierranas servodatsurggiin nugo lea vejolaš dahkat davvisámegiela, oarjilsámegiela ja julevsámegiela dáfus.

Ráđđehusa barggus ovddidan dihtii sámegielaid Norggas leat čuovvovaš bajimuš ulbmilat:

- Sámegielat davvisámegiella, julevsámegiella ja oarjilsámegiella galget ovddiduvvot ja leat ealli gielat maiddáí boahhteáiggige
- Sámegielat galget ovddiduvvot ja oinnosmahttojuvvot
- Buohkain galgá leat vuoigatvuohta oahppat sámegiella
- Sámegielalášvuođa vuoigatvuođat galget nannejuvvot ja gulahuvvot
- Duon golmma sámegillii, davvisámegillii, julevsámegillii ja oarjilsámegillii, galget leat ovttaárvosaš ovdánavejolašvuođat
- Almmolaš ášahusat galget diđolaččat geavahit sámegielaid, sihke davvisámegiella, julevsámegiella ja oarjilsámegiella
- Máhttu Norgga sámegielaid birra galgá buoriduvvot ja seailuhuvvot boahhteáigái

Politihkalaš vuođđu

Ráđđehusbellodagaid politihkalaš vuođđu – *Soria Moria-julggaštus* – almmuha ulbmilin dakkár sámpolitihka čađaheami, mii lea ávkin sámi álbmogii, nu ahte sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sihkkaris boahhteáigi Norggas.

St.dieđáhusas nr. 28 (2007-2008) Sámpolitihka ráđđehus lea dovddahan ahte sámegielat galget leat ealli gielat. Sámegielaid galgá leat vejolaš geavahit servodaga buot joregiin, ja sámegiella geavaheapmi galgá buoriduvvot buot servodatjoregiin. Stuorradiggedieđáhusas nannejuvvo dasto vela ahte sámi gillii ja kultuvrii guoski hástalusat galget ollašuvvat dainna lágiin ahte almmolaš ášahusaid ovddasvástáduš ja rolla buoriduvvo sámi geavaheaddjiid várás dakkár guovdilis čálgodoaimmain go dearvvasvuođas, fuolas ja oahpahasas. Dat gáibida aktiiva politihka mii váldá mielde oassin sámegielaláš ja sámekultuvrraláš viidodaga almmolaš bálvalusaide ja fálaldagaide.

St.dieđáhusas nr. 35 (2007-2008) Mál og mening ráđđehus lea árvalusvuođđun hábmen ollislaš giellapolitihka. Gielladieđáhusa ollislaš viidodat

mearkkaša ahte sámegiella boahhteáigái sihkkarastin maid gullá bajimuš giellapolitihkalaš ovddasvástádussii oassin. Bargu sámegiella ovddidemiin lea danne maiddáí oppalaš giellapolitihkalaš hástalus, iige duššefal dábálaš sámpolitihkalaš hástalus.

Sámegielat, erenoamážit unnibuš gielat, leat ollu váddát dilis go Norgga riikkagiella. Giellajápmu lea duođalaš áitta duoidda unnibuš sámegielaide. Muhto vel davvisámegiellage čilgejuvvo áitojuvvon gielan riikkaidgaskasaš oktavuodáin. Go giellajápmu lea áigumuš hehttet, de gáibiduvvo čavgadat ja ulbmálat ja dárkilit plánejuvvon ángiruššan. Gielladieđáhusas celkojuvvo ahte ráđđehusa barggu ulbmil lea ráhkadit vuođu odđa sámi giellapolitihkkii mas lea strategalaš ja ollislaš viidodat sámegillii ja sámi servodahkii. Dát doaibmaplána gullá dán bargui oassin.

St.dieđáhusas nr. 23 (2007-2008) Språk bygger broer namahuvvojit doaibmabijut mat gullet ollislaš giellaoahpahaspolitihkkii man vuođđun lea olbmo oppa eallima viidodat ja mánggagiellalášvuođa viidodat. Mánáidgárddit dat leat heivvoleamos joregat go doaibmabijuid ulbmil lea movttiidahttit olbmo jo mánnán oččodit sámegiella. Departemeanta oaidná dárkun árvostallat giellakártema ja giellamovttiidahttima reaidduid ja vugiid kvalitehta, vai lea vejolaš gávnnahit mo lea buoremus ovddidit sámegiella. Dasto čilgejuvvo sámegiella sadji maiddáí vuođđooahpahasasge, ja departemeanta atná iežas hástalusas sihkkarastit oahppiide oktagaslaš vuoigatvuođa oahppat sámegiella, ee. atnit fuola das ahte leat fidnemis dohkálaččat oahppan oahpaheaddjit ja ahte ráhkaduvvojit ja buvttaduvvojit buorit sámegielaláš oahpponeavvut. Departemeanta ulbmáda buoridit gáiddosoahpahasas fálaldagaid ja gulahit jeavddalaččat ahte oahppiin lea vuoigatvuohta oazžut sámegiella oahpahasas.

Stuorradiggedieđáhus válddahallá dasto universitehtaid ja allaskuvllaid giellafágaid. Sámegielaláš dutkamat ja sámegielaláš oahpaheaddjioahpahasat leat Norggas dehálaš eavttut go galgat seailuhit ja ovddidit sámegielaid ja sámekultuvrra, ja nu maiddáí riikkarájaid rastá. Dehálaš lea erenoamážit atnit muittus unnibuš sámegielaid, julevsámegiella ja oarjilsámegiella, ja stuorradiggedieđáhusas čujuhuvvo dasa ahte viggamušaide oččodit oahppiid ohcat